

**MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TAMINLASHDA MARKAZIY
BANKNING ÓRNI*****Xolikulov O'ktam Abdumuminovich****Samarqand iqtisodiyot va servis instituti**Bank ishi kafedrası assistenti****Olimova Dilobar Nurkomil qizi****Samarqand iqtisodiyot va servis instituti**Bank-moliya xizmatlari fakulteti**Bank ishi yo'nalishi 424-guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada moliyaviy barqarorlik tushunchasi hamda uni ta'minlashda Markaziy bankning tutgan muhim o'rni yoritib beriladi. Xususan, Markaziy bank tomonidan olib boriladigan pul-kredit siyosati, bank tizimini tartibga solish va nazorat qilish, inflyatsiyani jilovlash hamda moliyaviy inqirozlarning oldini olish mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, Markaziy bankning moliyaviy barqarorlikni saqlashdagi zamonaviy yondashuvlari va xalqaro tajribalar asosida takomillashtirish yo'nalishlari ko'rib chiqiladi. Moliyaviy barqarorlik iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun muhim omil hisoblanadi, shuning uchun markaziy banklar, o'zlarining pul-kredit siyosati va moliyaviy nazorat mexanizmlari orqali bu jarayonni qo'llab-quvvatlashga intilishadi. Maqolada markaziy bankning asosiy vazifalari, shu jumladan inflyatsiyani nazorat qilish, valyuta kursini barqarorlashtirish va bank tizimini tartibga solish kabi jihatlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Markaziy bank, moliyaviy barqarorlik, pul-kredit siyosati, inflyatsiya nazorati, valyuta kursi, bank tizimi, moliyaviy nazorat, iqtisodiy o'sish, xalqaro tajribalar, iqtisodiy siyosat barqaror iqtisodiyot

Annotation: This article explores the concept of financial stability and emphasizes the significant role of the Central Bank in maintaining it. The study focuses on the Central Bank's monetary policy instruments, regulation and supervision of the banking system, inflation control, and mechanisms aimed at preventing financial crises. Particular attention is paid to the Central Bank's role in ensuring macroeconomic stability through effective policy implementation. Financial stability is a fundamental prerequisite for sustainable economic growth and long-term development. In this regard, central banks play a decisive role by supporting economic stability through monetary policy measures, financial regulation, and supervisory frameworks. The article examines the core functions of the Central Bank, including inflation targeting, exchange rate stabilization, and the regulation of the banking sector. Furthermore, modern approaches to safeguarding financial stability and potential

improvements based on international best practices are analyzed, highlighting their importance in building a resilient and sustainable economic system.

Keywords: Central Bank, financial stability, monetary policy, inflation control, exchange rate stability, banking system, financial supervision, economic growth, international experience, economic policy, sustainable economy.

Kirish

Moliyaviy barqarorlik har bir mamlakat iqtisodiyotining poydevorini tashkil etadi. U iqtisodiy o'sish, investitsiyalar va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy barqarorlik, asosan, bank tizimining mustahkamligi, moliya bozorlarining samaradorligi va iqtisodiy agentlar o'rtasidagi ishonchga bog'liqdir. Markaziy banklar, o'z navbatida, moliyaviy barqarorlikni saqlashda va iqtisodiy siyosatni amalga oshirishda asosiy rol o'ynaydi. Ular pul-kredit siyosatini boshqarish, inflyatsiyani nazorat qilish va bank tizimini barqarorlashtirish orqali iqtisodiyotning umumiy salohiyatini oshiradilar.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki ham o'z faoliyatida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. 2020-yildan boshlab, Markaziy Bankning asosiy maqsadi nafaqat inflyatsiyani nazorat qilish, balki moliya tizimining barqarorligini ta'minlash va iqtisodiyotning real sektori bilan yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yishdir.

So'nggi yillarda moliyaviy barqarorlikka ta'sir etuvchi omillar, jumladan, global iqtisodiyotdagi o'zgarishlar, pandemiya, va texnologik rivojlanishlar kabi masalalar chuqur o'rganilmoqda. Xususan, COVID-19 pandemiyasi davrida ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy inqirozlar yuz berdi, bu esa markaziy banklarning iqtisodiyotga ta'sirini yanada oshirdi.

Markaziy bankning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: Pul -kredit siyosatini yuritish, inflatsiyani nazorat qilish, valyuta kursini barqarorlashtirish va boshqalar.

Pul-kredit siyosatini yuritish: Markaziy bankning eng muhim vazifalaridan biri pul-kredit siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishdan iborat. Pul-kredit siyosati orqali iqtisodiyotdagi pul massasi hajmi, kreditlash shartlari hamda foiz stavkalari tartibga solinadi. Markaziy bank ochiq bozor operatsiyalari, majburiy zaxiralar normasi va asosiy (hisob) stavka kabi vositalar orqali iqtisodiy faollikka ta'sir ko'rsatadi. Ushbu choralar inflyatsiya darajasini maqbul chegaralarda ushlab turish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Samarali pul-kredit siyosati iqtisodiyotda muvozanatni saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Inflyatsiyani nazorat qilish: Inflyatsiyani nazorat qilish Markaziy bank faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Yuqori inflyatsiya aholi real

daromadlarining pasayishiga, investitsion faollikning susayishiga va iqtisodiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Shu sababli Markaziy bank inflyatsiya darajasini barqaror va prognoz qilinadigan holatda saqlashga intiladi. Inflyatsion targetlash siyosati orqali narxlar barqarorligini ta'minlash, pul muomalasidagi ortiqcha likvidlikni cheklash hamda inflyatsion kutilmalarni boshqarish muhim vazifa hisoblanadi. Natijada iqtisodiyotda ishonch muhitini shakllantirishga erishiladi.

Valyuta kursini barqarorlashtirish: Valyuta kursining barqarorligi mamlakat tashqi savdosi, investitsion jozibadorligi va makroiqtisodiy muvozanati uchun muhim omil sanaladi. Markaziy bank valyuta bozorida intervensiyalar o'tkazish, oltin-valyuta zaxiralarini boshqarish hamda valyuta siyosatini yuritish orqali milliy valyutaning keskin tebranishlarini oldini oladi. Valyuta kursining haddan tashqari o'zgarishi import va eksport operatsiyalariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois Markaziy bankning asosiy vazifasi bozor mexanizmlarini buzmaganda valyuta kursi barqarorligini ta'minlash va tashqi iqtisodiy xatarlarni kamaytirishdan iborat.

Bank tizimini nazorat qilish va tartibga solish: Moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda bank tizimini samarali nazorat qilish va tartibga solish Markaziy bankning asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Markaziy bank tijorat banklarining faoliyatini prudensial me'yorlar asosida nazorat qilib boradi, ularning kapitallashuv darajasi, likvidligi va moliyaviy barqarorligini doimiy ravishda tahlil qiladi. Banklar faoliyatiga qo'yilgan talablar moliyaviy tizimda ortiqcha xatarlarning yuzaga kelishining oldini olishga xizmat qiladi. Shuningdek, bank tizimini tartibga solish orqali moliyaviy intizom mustahkamlanadi va omonatchilar manfaatlari himoya qilinadi.

Kredit risklarini boshqarish: Kredit risklarini samarali boshqarish moliyaviy barqarorlikni saqlashda muhim ahamiyatga ega. Markaziy bank kredit portfellarining sifati, muammoli kreditlar ulushi va risklarni baholash tizimlariga alohida e'tibor qaratadi. Kreditlash jarayonida ehtiyotkorlik tamoyillarining qo'llanilishi banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. Kredit risklarining oshib ketishi bank tizimida inqirozli holatlarni keltirib chiqarishi mumkinligi sababli, Markaziy bank ushbu jarayonni qat'iy monitoring qiladi va zarur hollarda tartibga soluvchi choralarni ko'radi.

Moliyaviy bozorlarni monitoring qilish: Moliyaviy bozorlarni doimiy monitoring qilish Markaziy bankka potentsial xatarlarni erta aniqlash imkonini beradi. Fond bozori, valyuta bozori va kredit bozorida o'zgarishlar tahlil qilinib, ularning moliyaviy barqarorlikka ta'siri baholanadi. Monitoring jarayonida makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, moliyaviy institutlar faoliyati hamda bozor ishtirokchilarining xatti-harakatlari o'rganiladi. Bu esa moliyaviy tizimda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nomutanosibliklarni bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi

Markaziy bankning moliyaviy barqarorlikka ta'siri

Pul massasi va foiz stavkalarining ta'siri: Markaziy bank pul massasi va foiz stavkalarini tartibga solish orqali moliyaviy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. Pul massasi haddan tashqari oshib ketishi inflyatsiyaning kuchayishiga olib kelishi mumkin, aksincha, pul taklifining qisqarishi iqtisodiy faollikni susaytiradi. Shu sababli Markaziy bank asosiy foiz stavkasini belgilash orqali kreditlash hajmini va investitsion jarayonlarni muvozanatda ushlab turishga intiladi. Bu choralar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Banklararo likvidlikni ta'minlash: Banklararo likvidlikni ta'minlash Markaziy bankning muhim vazifalaridan biridir. Moliyaviy tizimda likvidlik yetishmovchiligi yuzaga kelganda, Markaziy bank banklararo bozorni qo'llab-quvvatlash orqali to'lov tizimining uzluksiz ishlashini ta'minlaydi. Qisqa muddatli kreditlar, qayta moliyalashtirish mexanizmlari va likvidlikni taqdim etish vositalari bank tizimida ishonchni mustahkamlaydi hamda moliyaviy beqarorlik xavfini kamaytiradi.

Favqulodda vaziyatlarda aralashuv: Moliyaviy inqirozlar yoki bank tizimida yuzaga keladigan favqulodda holatlarda Markaziy bank so'nggi instansiya kreditori sifatida maydonga chiqadi. Banklar faoliyatidagi jiddiy muammolar butun moliyaviy tizimga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi uchun Markaziy bank tezkor choralar ko'radi. Bunday aralashuvlar bank inqirozlarining chuqurlashib ketishining oldini olish, moliyaviy tizimda ishonchni saqlab qolish va iqtisodiy barqarorlikni tiklashga qaratilgan bo'ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash har qanday mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi. Ushbu jarayonda Markaziy bank asosiy muvofiqlashtiruvchi institut sifatida namoyon bo'lib, pul-kredit siyosatini yuritish, bank tizimini tartibga solish va moliyaviy bozorlar ustidan nazoratni amalga oshirish orqali iqtisodiyotda barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi. Markaziy bank tomonidan olib boriladigan izchil va ehtiyotkor siyosat inflyatsiya darajasini jilovlash, moliyaviy xatarlarni kamaytirish hamda iqtisodiy muvozanatni ta'minlash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bank tizimining barqaror faoliyati kredit risklarini samarali boshqarish va likvidlikni yetarli darajada ta'minlash bilan bevosita bog'liqdir. Moliyaviy bozorlarni muntazam monitoring qilish esa yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni oldindan aniqlash va ularning salbiy oqibatlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, favqulodda vaziyatlarda Markaziy bankning tezkor va asoslangan aralashuvi moliyaviy tizimda ishonchni saqlab qolishga xizmat qiladi. Markaziy bankning moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi roli nafaqat qisqa muddatli iqtisodiy muammolarni hal etish, balki uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o'sish uchun mustahkam zamin yaratishga qaratilgandir. Shu bois, Markaziy bank faoliyatini zamonaviy talablar va xalqaro tajribalar asosida

takomillashtirib borish barqaror va raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirishning muhim omillaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Usmonqulova, F. (2024). Bank xodimlarining malakaviy kompetentsiyalarini bankning moliyaviy ko'rsatkichlariga ta'sirini baholash yo'llari. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 2(10), 464-475. <https://zenodo.org/record/13963750>
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). O'quv qo'llanmalar. <https://finlit.uz/uz/training/>
3. Moliyaviy savodxonlik. (2024). Moliyaviy savodxonlik bo'yicha o'quv materiallari. <https://www.moliyaviy-savodxonlik.com/>
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Markaziy bank hududiy Bosh boshqarmalarining salohiyatli xodimlari uchun moliyaviy savodxonlik sohasida malaka oshirishga doir amaliy trening mashg'ulotlari o'tkazildi. <https://finlit.uz/uz/news/1667148/>
5. Z.D.Niyozov, A.M.Karimova. Bank etikasi. O'quv qo'llanma.-S.: Samarqand davla chet tillar institute nashriyoti, 2022. 250 bet.